

Арутюнян А.С., Рудченко А.Ю.

УДК 334.012.64:339.944

АНАЛІЗ ІНОЗЕМНОГО ДОСВІДУ РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Постановка проблеми. У розвинутих країнах малий бізнес є невід'ємною частиною ринкового господарства. Він, як джерело прогресивних економічних змін, набув особливої актуальності у 90-х роках: малі підприємства (МП) сприяють розвиткові конкуренції, створюють нові робочі місця, інтенсивно займаються науковими розробками, тощо.

Ця тема сьогодні **актуальна**, оскільки перехід до ринкових стосунків у вітчизняній економіці визначає необхідність організаційно-економічних новацій в усіх областях господарської діяльності. На тлі проблем, пов'язаних з малим бізнесом в Україні, нам є чому повчитися у західних колег.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема розвитку малого підприємництва у зарубіжних країнах присвячені праці Є.Абрамова, В.І. Алексахина, В.І. Васильєва, С.Г.Дрига, Л. Овчарова, та інших. Серед сучасних українських дослідників треба відзначити праці З.С.Варналія, Л.І. Воротиної, В.І. Ляшенка, І.В. Сороки, та інших. Західна економічна думка представлена дослідженнями П. Бернса, Й. Ворста, П. Друкера, П. Равантлоу, Д. Сторей, П. Хейне, Г. Хоскінга, Й. Шумпетера та інших вчених.

Мета роботи - на основі теоретичних джерел проаналізувати іноземний досвід розвитку малого підприємництва.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання: охарактеризувати сучасний стан малого підприємництва за кордоном; вивчити систему державної підтримки і регулювання малого підприємництва в зарубіжній практиці; виділити причини, що перешкоджають розвитку малого підприємництва; визначити напрями підтримки розвитку малих підприємств.

У розвинених країнах мале підприємництво є невід'ємною і істотною частиною ринкового господарства, джерелом прогресивних економічних змін, сприяє розвитку конкуренції, створює нові робочі місця і так далі. Крім того, мале підприємництво є запорукою демократизації економіки і громадського життя, чинником підтримки соціальної справедливості в суспільстві.

Малі підприємства грають провідну роль в зміні структури форм власності, оскільки фактично представляють приватні інтереси. В умовах скорочення числа державних підприємств і пов'язаного з цим зростання безробіття розвиток малого підприємництва створює можливості для забезпечення робочими місцями широких верств населення.

У більшості країн підприємства вважаються малими, якщо вони відповідають певним якісним і кількісним ознакам: підприємство є незалежним, ним керують власники або співвласники, його діяльність має в основному локальний характер і не може істотно впливати на ціни і об'єми виручки у своїй галузі, відповідає законодавчо встановленим критеріям. Для нормального розвитку економіки будь-якої держави треба одночасне функціонування великих, середніх і малих підприємств. кожна група вирішує різномасштабні економічні завдання. У тій сфері виробництва, де великі підприємства недоцільні, домінують малі компанії. І навпаки - здійснення великих проектів, що вимагають значних капіталовкладень і залучення великої кількості ресурсів, є прерогативою великого бізнесу [1, с.34-35].

Розвиток підприємств малих форм власності є одним з найважливіших напрямів економічних реформ, сприяючих розвитку конкурентного ринкового середовища, наповненню споживчого ринку товарами і послугами, створенню нових робочих місць, формуванню широкого кола власників. Світовий досвід показує, що мале підприємництво відіграє важливу роль в економіці будь-кому, навіть розвинених країн. Йому властиві певні переваги: велика можливість для підприємця реалізувати свої ідеї, проявити свої здібності; високий рівень адаптації до місцевих умов господарювання; велика незалежність дій суб'єктів малого підприємництва; гнучкість і оперативність в прийнятті і виконанні тих, що приймаються рішень; низька потреба в первинному капіталі; здатність швидко реагувати на кон'юктуру ринку і вводити зміни в продукцію і процес виробництва; здійснювати свою діяльність в тих сферах виробництва, які не вигідні великим підприємствам.

Представники малого підприємництва краще знають рівень попиту на місцевих ринках. Рівень розвитку малого бізнесу безпосередньо визначає міру розвитку економіки держави в цілому [5].

За даними зарубіжних економістів, стабільність ринкової системи забезпечується коли 20-30% громадян держави мають власну справу. У розвинених країнах малий бізнес складає основу середнього класу - впливового громадського шару, що об'єднує 60-80% населення [6].

Проте для успішного розвитку малого бізнесу потрібна програма державної підтримки. Так в американській економіці малий бізнес займає провідне місце: на його частку доводиться 40 % ВВП, понад 50 % усіх інвестицій, в нім зайнята більше 2/3 сукупних робочих сили. Доля малих фірм в загальній кількості господарюючих одиниць США складає 99,9 % [7, с.14]. У США до малих відносяться підприємства з чисельністю зайнятих від 1 до 100 чоловік. Об'єм річного виторгу для малого підприємництва має галузеву диференціацію [2, с.97].

Економічна допомога малому бізнесу з боку держави в США виявляється на 3-х рівнях: рівень - Федеральний (Адміністрація малого бізнесу - Small Business Administration, SBA); рівень - Уряди Штатів; рівень - Муніципальний [7, с.15].

У 42 штатах здійснюються спеціальні програми надання кредитів малому підприємству, в 32 - надаються позики для купівлі або оренди службових приміщень і в 22 штатах даються гарантії позик. Більшість штатів представляють цілі пакети програм допомоги малим компаніям, частенько спільно з корпораціями місцевого розвитку. Органи управління багатьох штатів і великих міст пропонують

преференційні програми, розраховані на залучення малого бізнесу до державних програм виробництва товарів і надання послуг населенню [7, с.21].

У Канаді також малому підприємництву відведена важлива роль. Його значення нестримно росло в останній третині ХХ століття, коли орієнтація на великі підприємства як основних носіїв економічного і науково-технічного прогресу змінилася розумінням можливостей малих підприємств, інтересом до відродження культури підприємництва. Малими вважаються в Канаді підприємства з числом зайнятих не більше 100 чоловік і з річним обігом не вище 2 млн. дол. На малих фірмах працюють 37 % зайнятих, а в галузях первинної обробки, будівництві, сфері послуг, торгівлі до 80 % усіх зайнятих. У Канаді також як і в США розвиток малого підприємництва значно полегшується допомогою, яку йому роблять федеральні структури. Для надання малим підприємствам фінансової допомоги, надання позик і їх гарантій, а також послуг менеджменту, консультацій, навчання, інформації був створений Федеральний банк розвитку бізнесу(ФБРБ). Для малих підприємств зберігається низька ставка федерального податку на прибуток: 15 % проти 36% для інших фірм. Провінційний податок на прибуток для малих підприємств також приблизно в 2 рази нижче[5].

На федеральному рівні прийнята Програма допомоги науковим дослідженням малих фірм в промисловості з метою підвищення національної і міжнародної конкурентоспроможності канадських компаній. Розмір допомоги, що надається, - від 15 до 350 тис. дол. строком на 36 місяців. Регіональне різноманіття Канади накладає відбиток і на розвиток підприємництва.

У Великобританії на долю малого бізнесу нині доводиться 21 % товарообігу і 36 % робочої сили країни. Кожен восьмий дорослий зайнятий індивідуальним бізнесом. Малого підприємництва припадає на частку близько 50 % приросту нових робочих місць. Хоча дрібні фірми функціонують майже в усіх галузях англійської економіки, особливу роль вони грають в наукомістких і високотехнологічних галузях(електроніці, біотехнології, хімії, приладобудуванні). У цій сфері малого підприємництва Великобританії значно випереджає інші європейські країни [7,с.24].

У Великобританії немає єдиного визначення сектора малого підприємництва. Найчастіше застосовується градація за чисельністю працівників. До малого бізнесу відносять підприємства з числом працюючих не більше 250 чоловік.

Важлива роль в стимулюванні розвитку дрібних підприємств належить бюджетній - податковій і кредитній політиці держави. Для дрібних фірм встановлені знижені ставки податків, відкладена оплата рахунків, складання балансу для розрахунку податку на додану вартість тільки після оплати своїх рахунків, ефективна система знижок при сплаті прострочених позик, пільги при стягуванні місцевого податку на майно. За урядовою «Програмою гарантування кредитів» велика частина(70-80 %) кредитів, що надаються банками дрібному бізнесу, гарантується урядом.

Істотну роль в становленні дрібних фірм грають великі компанії. Зокрема там існує практика відряджання кваліфікованих керівників своїх підприємств на дрібні фірми строком до 2-х років.

Дуже ефективна політика розвитку і підтримки малих і середніх підприємств за даними міжнародних експертів проводиться в Німеччині. Вона спрямована на створення і підтримку великого числа продуктивних, динамічно таких, що розвиваються малих і середніх господарських структур здатних конкурувати на світовому ринку економіки.

У Німеччині існують більше 3,3 млн. малих підприємств і індивідуальних підприємців. Вони складають більше 99 % підприємств-платників податків, забезпечують майже 70 % усіх робочих місць, навчають близько 80 % молодих фахівців, забезпечують майже 45 % надходжень податку з обороту, здійснюють 30 % німецького експорту [7,с.27].

Особливістю німецьких малих підприємств є те, що 4/5 усієї молоді і 65-70 % випускників вищої школи починають свою трудову діяльність і отримують кваліфікацію на цих фірмах. Ще однією специфічною особливістю Німеччини є розвиток інноваційного малого підприємництва на регіональному рівні. Тут функціонують консультаційні пункти при Палаті промисловості і торгівлі і комісія із стимулювання технологічного трансферту, яка планує діяльність 16 вищих учбових закладів і надає допомогу дрібним підприємствам в цьому районі. У Німеччині рішення у сфері політики відносно МП приймають органи влади на рівні федерації, федеральних земель, міських і земельних округів, громад.

У іспанській економіці переважають малі фірми: більше 1 млн. підприємств, на 98 % яких зайнято менше 100 чоловік, на 77 % - до 10 чоловік. Найбільш поширеною формою підприємницької діяльності залишаються індивідуальні і сімейні підприємства Число працюючих на МП в Іспанії - не більше 50 чоловік [6].

У Італії на малих підприємствах працюють від 20 до 99 чоловік [5]. У сучасній Італії ефективно функціонує загальнонаціональна система кредитування малого підприємництва, здійснювана "Mediocredito Centrale" і Міністерством промисловості. Пільгове кредитування здійснюється також державними установами середньострокового кредиту на умовах пільгового відсотка - на суму до 40 % передбачуваних витрат. Термін кредитування встановлений в 15 років для нових ініціатив і 10 років для модернізації і розширення вже існуючих підприємств [7,с.29].

У Франції відсутнє офіційне визначення малих підприємств. До категорії малих прийнято відносити підприємства з числом працюючих від 10 до 499 чоловік. У Франції малі підприємства можуть отримувати більше 1500 видів допомоги. Фінансова допомога малому бізнесу найчастіше організовується на національному рівні, а потім спускається на рівень регіональний. Фінансування є завданням Банку кредитування малого підприємництва.

В цілому у країнах ЄС політика відносно малого підприємництва базується на вертикальному і горизонтальному підходах до рішення проблем його створення і функціонування. Вертикальний підхід виражається у безпосередніх заходах, орієнтованих виключно на малі і середні підприємства. Ці заходи готуються і здійснюються Генеральним директором Європейської комісії (політика відносно підприємництва, комерції, туризму і соціальної економічної діяльності) в співпраці з Європейським парламентом, Економічною і соціальною радою, представницькими організаціями малих і середніх підприємств в органах ЄС і іншими службами Комісії ЄС. Горизонтальний підхід базується на захисті інтересів МП в таких сферах діяльності Євросоюзу, як політика в області досліджень і технічних розробок, регіональна політика, міжнародні відносини і т. д., і зміцненні позицій малого підприємництва у відповідному виді діяльності [7, с.31].

У країнах ЄС з 1 січня в 1995 р. до малих підприємств відносили підприємства, з кількістю зайнятих працівників до 50 чол., річним обігом не більше 4 млн. єку і сумою балансу не більше 2 млн. єку. З метою державної підтримки в окремих країнах ЄС встановлювалися власні показники віднесення підприємств до розряду малих. З 2005 року прийняті єдині критерії віднесення підприємств до малого і середнього бізнесу на території усіх країн ЄС. Середніми підприємствами вважаються підприємства з кількістю працівників від 50 до 249 осіб, щорічним оборотом не більше 50 млн. євро і балансом підприємства до 43 млн. євро [6]. Малими підприємствами вважаються підприємства з кількістю працівників від 10 до 49 осіб, щорічним оборотом і об'ємом балансу до 10 млн. євро. Мікропідприємствами вважаються підприємства з кількістю працівників до 10 осіб і щорічним оборотом і об'ємом балансу до 2 млн. євро [7, с.29].

Досвід азіатських країн по розвитку і підтримці малого і середнього бізнесу доцільно розпочати з аналізу ролі малих і середніх підприємств в економіці найбільш розвиненої країни цієї частини світу - Японії. Малого підприємництва припадає на частку майже 99, 2% від загального числа усіх підприємств Японії. Вони зосередили 80,6 % усіх зайнятих в японській економіці і забезпечили 51,6 % загального об'єму продукції в оброблювальній промисловості і 80,4 % - в роздрібній торгівлі [7, с.34].

Відповідно до законодавства до малих підприємств віднесені підприємства з максимальними показниками статутного капіталу і чисельності працівників : в промисловості, на транспорті і у будівництві - 100 млн ієн і 300 чоловік; в оптовій торгівлі - 30 млн. ієн і 100 чоловік; в роздрібній торгівлі і сфері послуг - 10 млн. ієн і 50 чоловік.

Крім того, виділяється категорія особливо малих підприємств з чисельністю працівників в промисловості не більше 20 чоловік, в торгівлі і сфері послуг не більше 5 чоловік [7, с.35].

У Японії, як і в Європі, економічні досягнення у сфері малого і середнього бізнесу ґрунтовані на співпраці з державою. Творча діяльність держави у сфері дрібного підприємництва в сучасній Японії почалася у кінці 40-х років. Було організовано Управління по дрібних і середніх підприємствах. Нині в Японії створена розвинена і ефективна інфраструктура підтримки малого підприємництва.

Не менш успішно йдуть справи з розвитком малого підприємництва і в інших азіатських країнах, таких як Китай, Сінгапур та ін.

На підставі усього вищевикладеного можна зробити наступні **висновки**. Досвід провідних країн світу з усією очевидністю доводить необхідність наявності у будь-якій національній економіці високорозвиненого і ефективного сектора малого підприємництва, підтверджує ефективність його існування. Малі підприємства досить стабільно розвиваються, отримують значні прибутки і мають можливість конкурувати на міжнародних ринках товарів і послуг. Вони грають провідну роль в зміні структури форм власності, оскільки фактично представляють приватні інтереси, створюють багато робітників місць, вносять великий вклад у валовий внутрішній продукт, часто використовують нове устаткування і нові підходи до роботи; швидко пристосовуються до кон'юнктури ринку.

Проте мале підприємництво успішно розвивається лише за умови постійної і ефективної державної підтримки, при оптимальному співвідношенні великого, середнього і малого підприємництва. Підтримка інноваційної діяльності малого підприємництва є одним з пріоритетних напрямів державної науково-технічної і економічної політики в країнах з розвиненою ринковою економікою.

Отже, аналіз світового досвіду розвитку і державної підтримки малого бізнесу свідчить, що для ефективної діяльності всіх галузей народного господарства вкрай необхідно сформувати цілісну систему державної підтримки розвитку малого підприємництва, створити високоякісне правове поле та усунути невідповідність національних кількісних критеріїв визначення суб'єктів малого бізнесу показникам, що застосовуються розвиненими країнами.

Джерела та література:

1. Абрамов Е. Малый бизнес в Японии / Е. Абрамов, А. Певзнер, А. Родионов, Ю. Хачатуров // Экономика и жизнь. – 2000. – № 34.
2. Алексахин В. И. Малый бизнес: Экономические особенности, модели рыночного равновесия, анализ деловой активности / В. И. Алексахин. – М., 2000. – 159 с.
3. Варналій З. С. Мале підприємництво: основи теорії і практики / З. С. Варналій. – К. : Т-ва «Знання»; КОО, 2008. – 302 с.
4. Государственный комитет статистики Украины : [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.ukrstat.gov.ua
5. Малый бизнес – фундамент экономики США : [Электронный ресурс] // Деловая пресса. – 2007. – № 7 (359). – Режим доступа : <http://www.businesspress.ru/newspaper/>.

6. Система поддержки малого и среднего бизнеса в ЕС : [Электронный ресурс] // Малый бизнес в России и за рубежом. – Режим доступа : <http://www.smallbiznes.net/Business.php>.
7. Франовская Г. Н. Малый бизнес / Г. Н. Франовская. – Воронеж : ИПЦ ВГУ, 2007. – 182 с.

Баранов А.Г., Галушко Н.В.

УДК 504.062:630

ИЗУЧЕНИЕ ВЛИЯНИЯ ВОЗМОЖНОСТИ СОВМЕСТНОГО ПРИМЕНЕНИЯ БИОПРЕПАРАТОВ ДЛЯ УМЕНЬШЕНИЯ ВРЕДНЫХ ПОСЛЕДСТВИЙ РАСПРОСТРАНЕНИЯ НЕПАРНОГО ШЕЛКОПРЯДА

Непарный шелкопряд – малопривлекательная бабочка семейства волнянок. И это только в период его существования как бабочки. При всей своей "скромности" шелкопряд остается опасным вредителем многих древесных пород. Самец и самка сильно различаются по размерам, окраске, строению усиков (отсюда название). У самок крылья в размахе до 9 см, грязно – белые или желтовато – белые, у самцов – до 5 см, передние – буровато – серые, задние – бурые. Непарный шелкопряд распространён почти по всей Европе, в умеренных широтах Азии и Северной Америке, в восточной Европе и южных районах. Граница распространения идет через Средиземноморье до северной Африки. Известен шелкопряд и в северной Монголии, в Китае (до границы палеарктической области), а также в Корее и Японии. В XIX веке он был завезен из Европы в Северную Америку (штат Массачусетс), где нашел пригодные условия для своего развития и до 1952 года распространился практически по всей территории США, став там опасным вредителем. В России шелкопряд распространен по всей европейской части. Северная граница проходит от линии Петербург – Волгоград – Пермь. Встречается он в Крыму, на Кавказе, на Урале, на Алтае, в северном Казахстане, в Средней Азии, в Сибири и на Дальнем Востоке. В году шелкопряд даёт одно поколение. Лёт бабочек непарного шелкопряда начинается обычно в июле – августе (в южных районах – в июне). Бабочки не питаются и сразу приступают к спариванию и откладыванию яиц (чаще всего на прикорневые части стволов деревьев, реже на ветки или на обнажённые корни деревьев, а также на камни и т.п.). Кладки располагаются так, чтобы не подвергаться атмосферным осадкам и прямым солнечным лучам. В одной кладке может быть до тысячи яиц. Кладку самка прикрывает желтоватым пушком со своего брюшка. Через 20 – 25 суток в яйцах почти заканчивается формирование гусениц, которые остаются в оболочке яйца на зимовку. Зимовку все кладки переносят благополучно, невзирая даже на морозы. Выходят гусеницы весной следующего года при общем потеплении окружающего воздуха, поедая оболочку яиц. И сразу начинают грызть зелень. Гусеницы непарного шелкопряда повреждают свыше 300 видов растений. Они предпочитают дуб, граб, плодовые деревья, тополь, берёзу, липу, иву. При массовом размножении гусеницы почти полностью объедают листья деревьев, нередко вынужденно переходят на травянистые растения: повреждают хлебные злаки и даже овощные культуры. Деревья ослабевают, теряют прирост и плодоношение. При повторном повреждении наблюдаются их суховершинность и полное усыхание.

Гены, действующие в иммунитете, а также в процессе роста и корнеобразования, составляют существенную часть генома растений, но в обычном состоянии большая часть из них не активна и начинают работать (индуцируются, активируются) только после получения соответствующего сигнала.

В Крыму наблюдались вспышки эпидемии непарного шелкопряда с полным уничтожением зеленой массы шиповника, можжевельника, сосны крымской и судакской. Хвойные растения после таких эпидемий практически не восстанавливаются. В лесах, пораженных эпидемией непарного шелкопряда, в тихую погоду можно услышать характерный хруст. Это опадает на землю обгрызенная у основания листва. Естественных врагов у гусеницы шелкопряда практически нет. Наиболее распространенные в Крыму птицы шелкопрядом не питаются. Противостоит этому вредителю только человек. Механизируемая обработка проводится с помощью аэрозольных генераторов или же с применением сельхозавиации (вертолет Ми – 2). Обработка производится препаратом "Вирин – НШ" в дисперсном состоянии в период отрицательного градиента температур над поверхностью леса (поздний вечер). Препарат должен равномерно опуститься на зеленую массу леса или парка, попасть "в рацион" вредителя. Этот препарат безвреден для людей, птиц, животных и других насекомых. Но в период обработки доступ человека в лес ограничивают, как и выпас домашних животных.

Действующим началом препарата является вирус ядерного полиэдроза (ВЯП), выделенный из гусениц непарного шелкопряда в очаге массового размножения. Препарат представляет собой концентрированную суспензию с осадком светло-коричневого цвета, состоящую из полиэдров ВЯП в 50% - ном растворе глицерина. В препарате содержатся добавки, которые предохраняют вирус от солнечной радиации и улучшают его прилипание к обработанной поверхности.

Энтомопатогенные микроорганизмы (преим. бактерии и вирусы) применяются в виде биопрепаратов. Оптимальный период применения этих препаратов в значительной мере определяется характером и интенсивностью питания в том или ином возрасте гусениц, погодными условиями, наличием достаточно развитой листвы. Гибель гусениц начинается по истечении 2–3 сут после обработки, массовая смертность – через 5–7 сут. Против непарного шелкопряда, монашенки и сосновых пилильщиков бактериальные препараты недостаточно эффективны и заменяются вирусными препаратами (вирин-НШ, вириндиприон), вызывающими у насекомых полиэдроз. Вирусные препараты отличаются избират.